

ACC. N:R M. 15560 : 1-21.

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Anna Franberg, Houskranna*
Härad: *Vista m. fl.* Berättare: *olika personer; se uppt. bladens*
Socken: *Div. städer ö. s:n* Berättarens yrke: *baksida!*
Uppteckningsår: *1962* Född år i

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När grammofoon kom. s. 1-21.

N. No. 177

NM 177

I Husetarna var det Johan Far, han hette Tolf, men Husetarnaborna ge alla ökenarn.
Farnamnet har gått; är till Ponen, och ~~man~~ ^{de} är inte så glada åt det namnet, kanske jag för skriva Johan Tolf. Han köpte den första grammo fonen hos J.L. Pettersson i Jönköping vid 1910 eller 1912, på obetalning. Inte hade Johan, med sin stora familj, råd till en sådan onyttig sak, men skulle han väntat på råden, så hade han inte haft någon än. Johan, och hela hans familj har musiken i blodet. En grammo fon fordes ju ingen musikalisk färdighet, men den var så lockande för Johan den gången, att den var viktigare än andra förmådenheter, och den fick folk beskärma sig bäst de ville.

~~Det~~ Det gjorde de också. Johan hade ett förster åt gatan till, mot arméns lokal. Frälsningsarmén var mycket livaktig; Husetarna på denna

1/11-62

tid och mycket folk kommo till mötena.

Johan, som öppnade sitt fönster mot gatan
mille mot arme lokalen. Stack ut den stora
grammofontatten i det och som en sug
drog den med sina hejiga toner, till
sig unga och gamla från alla håll
och kanter, det samlades fullt av folk
utanför Johans fönster. Och de, som skulle
gå till armen, stannade först till vid
Johans och fingo sig en riktigt jäv:
kanske de lyssnade till: I England har bildats
en samfund av dårar, / så att de sedan upp-
levade och glada kunde stå ut med
det 'andra'. Armiledningen var väl inte
helt förtjust över konkurrensen. Det skuntade Johan
i. Han putsade sina skor, spelade spyr i ut,
putsade dem med spyr. Och skiffen filades
och vässades, ty de var svåra att skaffa.

På marken i Jönköping och Gräma och på
andra orter hade man fonografen som
folknöje. Det var en Karl i från Skillingaröd
som hade fonografen. Han stod och strök
på marknadsvis: "Kommen och hören
på den nya, den märkliga talmaskinen"

Det samlades fullt med folk kring
denna låda. Och visst var det märkligt.

"Kom: Har ska du ha en livad maskin?" "Kom
" Kommen, Kommen och hör!" Fem öre

per man kostade det, men man skulle
ju vara gentil och bjuda flickan sin oxtår,
och det kostade tio öre då, och ett par
små, små lurar räcktes en. "De var rätt

olustiga att sticka i öronen, de var så
fulla av var från örona på folk. Jag hade
fästmon med och vi skulle ännamäss' höra
på de där." Det var suckar, som gick på en
stel. Titt och tätt smorde gubben dem med

någon smörja för att de skulle gå lätt.

/ En berättare, Johan Tolf, säger att rullearna var av vitt
som en brödkavel.
gummi med massingsnabbar på. Berättaren är

lite äderförluskad, kan förväxla med något annat.
positivt eller negativt

Skallarna gick att ställa om, så blev det en ny bit.

Det var mycket marscher som spelades, skojiga
bitar. Horlek på fonograf-60cm x 35, svart eller blåsvart läda.

Förköjnings regementets marsch och det var
massing (horn) till den.

Napoleonmarschen: Napoleon var en fäpper
kriker, som du o ja och alle vi. han

Till denna var det dragspel.

Husarerna, Husarerna, de rider bäst

bland korarna. / Handklaver med fonställen

på. alltså Magdeburgare som var så vanliga då.

Husarvalse, handklaver.

På Yärnersläti, där dansar flickorna så lätt.

dragspel. Det var mest Skanska Lasse

och Stalle Lindström som sjöng in dem.
Båda var de på regementet i Jfkp och livade
fyrrar båda två och hanterade även klavertill
sina visor.

Svente i Fläna var en sångare. Han sjöng
in många visor, var på alla marknader, och
vid Huskvarna Vapen - post stod han varje
avlöningsdag. Stallen stod jämte på marken
och där slängde arbetarna små slantar den
de ställt och lyssnat till hans visor, som
han ackompanjerade med sitt lappade
dragspel, så trängt och lappat att det
pep i alla hörne.

Han, Svente var korporal vid regementet
i Fönköping.

Han sjöng Napoleonsmarschen och Fönköpings
regementes march och många andra.

Beväringsvisor var populära, dessa till ex: "Till

Skillingeryd, de går vi och äter och fläsk
de får vi och sen får vi lägga oss och sova
däruppi. (Det är ju en vandringsvisa, men berättas
Johan Tolf säger att den även var på skiva eller
fonografulle.)

Anton Granat i Vaggeryd har sjungit in:

På halta Lottas Krog i Göteborg. —

— Finska ryttariets march, Den snöiga Nord
mässings musik. insjuning, Skånska Lasse.

"Vi gå över daggstänkta berg, loppor har
han många, men inga kan han fånga"...

Dragspel (Lasse.) Skånska Lasse hade Magdeburgarespel.

Elvira Madigan insjungen av Löderberg /?/

Alpens ros var insjungen, piano och fiol.
och Morsborgsvisan.

"Jorden betar, klockan klingar", dragspel och fiol.

Skultmans sänger kom ut tidigt och var mycket
populära. Svåsarvals²en, dragspel.

En visa: "På Munksjö for där hämnas en madam,
så tjock och vördig att skada med höns
och kycklingar i en korg och lika vackra
de båda...

Den visan sjöngs en gång i slutet av seklet
på godtemplarlogen i Dunkeshälla.

Jag fortsätter visan: Hon ville sälja dem allihop
och därför klöv hon sin näbb och ropa:
Kom hit och köp.

Den sista hönan, som skulle fram, fick frun
betala kalaset, för de hon tar sig en styrketår
flög ifrån de aset.

Men gumman sprang först och gick på sne
och föll i vattnet det våta / Vid vindbron i Skj
Gumman låg där och ram och stöna.

och bara skrek: Den som tar min höna. —

— så kunde hon ej mer utan klippade bara om
fingrarna och sjönk. Skänks Lasse sjöng in denna

till gitarr, och bilen hette "hönstojet" på
Munksjö forag.

Frälsningsarmen skojade man med,
accompanje man g, dragspel och fiol. (Skanska Lasse):
"I England har bildats en samfund av lärar,
som framkallar nöjen, långt hellre än lärar.
det sägs att de fått en kristen ide,
och själva de kallas guds frälsnings armé."
Det är av vad jag kan döma, en Bellmans melodi.

Svente i Flens sjöng till dragspel denna efter
melodi: Ung Erik mötte Karin sin på skogens
öde stig —

Vitsan handlar om en ung tjej som skulle
gå till fotografen för att föreviga en kyss:
"Vi ville ha en kyss på skund och Sven
han ville me, och bli de första riktigt bra,
så ska vi nog en dussin hat och så trallen.

Sen köp han in i en skåp och bad dem tänka på
sin gröna hund och lite mera till.

Men när han skulle knäppa till / Trall /
så såg Stina uti Svannas kända, och ett år

därefter blev Stina gift med Sven
och sen har Stina minst ett dussin fall. Trall.

Tal och sångskivor var populära och kedjesånger,
som man kallade duettsången. till ex. denna.

En karl och en kvinna 'hacker' på varandra, sjunger
"Jag bor hos en änkefru Sara von Lind.

hon: Du bor hos en karrion, som bor på en vind.

hon: Min mor hon driver affärer i stort

han: Ja, hon säljer grönsaker i en grost, tjo allde ri
och sa. Hon: En broder du har jag och han är kapten.

Han: Ja, kanske på en krog eller frälsningsarmen.

Hon: En ryttar de har jag och hon e modist. Han: Ja, hon
går på gatan och ropar, pst, pst, tjo alleri och tjo allera.

Och denna, /nog har jag all' det är en positivvisa, / Men-
Emligt berättaren, av de första insjungeningarna på gramofon
Här ska du få se en livad maskin

som alltid e gla och skricker

Jänker och flickor de e mitt liv.

Jänker och vackra flickor.

Vid majstången många flickor

na och alla, så na de sara, dansa de bäst gick
de med lilla Sara.

Också sorgliga visor, som manade till nyfeterhet och
eftertanke:

Det var en liten flicka, som uppå sin dödsbädd låg
En dag då fadern ensam vid hennes dödsbädd satte

— nu börjar fadern gråta — och så vidare —

Estes och Mel, också en drinkevisa. Den börjar:

Så bister kall sveper nor dan vinden —

och ej förglömna den gamla hysta marschen

Dubbelörnen vingad, och Straus valserna.

En visa lät så här: Nu e ja nöjd och gläder
me kan jag andas ut, nu e ja hos min
fader och för en gammal skut: till diagapel.

En skiva minns jag själv som bland de första
jag hörde, i Hurva i Skåne. Den var: Farväl
förtjusande omö, och på andra sidan var det
"Flickornas kärlek väter på stia / kanske det
var pojkarnas kärlek, men det kvittar.) Hugofallet.

Och motorcykelvisan: Det hände häromdan att jag för in till
Att ^{den enskillingen skulle vara en av de första skivan} enskillingvisan är i m. sjungen på skiva)

trivlar jag på. (berättare Johan Tolf) Därmed
har den förvisso spelats på positiv, har kan
ha förvärlat dessa. Just melodien grassar så
bra till positivet: "En stillingen hade jag
och den tog de från mej / hestegs polska /
mel: nu ska jag sjunga en visa för er alla —
Den visan lär vara anstötlig (en stillingen)

I Skärstad omkring 1908 var det en Löstkarl,
som kom till Lyckås herrgård. Han hette
Nystrom. Sen fick han plats hos August och
Elin på Fjällstorp, det var berättarens syster
och sväger, som arrenderade det torpet
och Nystrom stannade där i många år, till
sin död. I Fjällstorp tillverkade Elin
till in på trettiotalet, det makalöst goda
smöret. arbetat utan vatten, men det var inte
det jag skulle berätta, utan om Nystrom,
som var den första i Skärstad som köpte
en grammofoon. Det var en kolossal kalle
till och lådan var fint utskuren vid
kanterna opperid och nere. omkring 1910-12
Berättaren var hos systern (som var mycket
äldre och gift) med far och mor där en
kväll. Grammofoonen hade Nystrom tagit in
och gömt bakom ett draperi. August så till

Drängar: "Nu så du sälla pän, så få vi se om flickan vågar gå in." Det pratades och sjöngs och en hund skälde på skivan. Flickan blev förskräckt och ville gå hem."

Då togs grammfonen fram och visst var det underligt. (Fridolf Rudin har ju sjungit in en sådan skiva, där en hund skäller. Detta måste dock varit en tidigare inspelning av en liknande skiva)

Bland skivorna var det: På blomsterklädd kulle satt Hjalmar och kvad. En skiva hade refs: halla te hi, halla te hi, halla te hi o håla. Måstorgsvisan. På Karlsborg bodde en adelsman så rik. (dragspelsacc.) Ester och Stel.

Det var alltid fullt med folk som skulle höra. Drängar och pigan ifrån Lyckås och Drättinge herrgårdar gick den långa vägen upp till

Fjällstorp på Holaveden. Det låg lite ensligt,
och rätt långt upp på höjderna.

Platsen var ett annat torp, som
låg en bit ifrån. Torpet Berlin,
som jag förut berättat om finns också
däruppe på höjden.

I Ölmstad var det Johan Ben på Boget som skaffade den första grammofofonen. Han var tekniskt intresserad och anammade nyheter då var berättaren en sexton år gammal. Man lyckete att det var märkvärdigheter och på Grämma marken hade, eller fanns fonograf som man kunde få lyssna till mot betalning. Där samlades fullt av folk kring denna låda.

Grammofofonen blev aldrig riktigt populär i Ölmstad och Skärstad. Det var mest drängarna, som i sinom tid inköpte dessa och i drängkammarna blev de väldigt populära. Samt en och annan bondson som var ungkarl. Ensamheten blev med grammofofonen inget problem längre. Men i Ölmstad och i Skärstad har rynd vidlat sådana nyheter.
L. Malm - även radio och T.V.

Grammofonen. fortsättning på föreg. in skickade uppl.

På ett kafe i Hjo hade de en grammofon, som sedermera, i början på fjugolet såldes med alla skivorna, på en auktion, och de köptes av berättaren. Det hade kostat fem öre att få höra en skiva spelas på kafen.

En del av dessa skivor som spelades där, skall jag anteckna här. Här är nog med även en del nyare skivor (det finns ett hundratal.)

Berättaren talar särskilt om skivan med versodica om Walden strom insjungen av Kalle Lindstrom²

Man sjunger hur Walden strom ej skall tro att han kan leva på Heren allena, jämt - - -

Också skivan: Odetta Husbondens röst. (Gusbuntmärke)

Kläfingriga Kärringar.

Intalad av Pelle på Nabben, Norr köping.

på baksidan: På rättegång. Det handlar om en rättegång, en kärring hade stulit en presenning till en brand.
sprucka

12/12-625

hon nekade, en person sa till henne att
lyfta på kjolen, ty hon hade rytt en under
kjol av presemmingen. och verkligen, mitt
fram på under kjolen stod trycket
brandspruta, nummer 5. / Och den skivan
ansågs för väldigt rolig.

Och skivan / grön vit Husbondens röst, svensk. /

Pelle, som spelte handklaver / och på baksidan /

Handklavershall från Östergyllen.

Sjungna av Stalle Lindström, bygdemåls
talare, musik, handklaver.

Och samma ^{Stalle} i grön Husb. röst / grön etikett med vit hund)

På Kalas i Lillgården. (baksidan) Majas Kal-August
musik dragspel.

Grön-vit Husb. röst. Gökvalsens av Jonasson, sjungen
av br. Lundkvist. (baksidan) Dragspelsvalsens.

och br. Lundkvist har sjungit skivan med märke i svart
och guldbokstaven Beka Grand Record till handklaver:

Tjössan, hambo. Baksidan Sträckes måla polka.

Samma skivmärke med insj. av Einar Eklund

Lilla vännen, vals. handklaver. (baksidan)

Handklavers hall.

En skiva ifrån Ahlen & Holm Insjön/etiketti i lila
och guld bokstäver. Matador. / Jag såg en lördagsaftenskväll
i gröna lunden. / baksidan / Snabbsegla.

insjungen av Carl Anton Ekelund.

Ljusb. röst: Fönköpings paradmarch. Parlov.

spelas av Meissners Militärmusiker Stockholm.

baksidan: Bröllopet på Ulvåsa.

En Beika - Grand Record skiva (lila etiketti med stork och ett horn
instrument.) Die beiden Gras mäcker / Polka för två pistoler)

/ Beika orkestern Berlin / baksidan. Wald vögeln, Polka.

Piccolo Solo.

Skiva från Sonora / Gymska Svenske industri. / Det är min, endast

min. Tango, sång Hilmer Borgeling. / baksidan. Godnatt,

men icke farväl. från Nilo Georg.

Grön husb. röst. Skelleftevalsens av Olsson
baksidan: Fjäderbergs? vals, insjungen av
Carl Lundgren Stockholm.

Samma märke med Gökvalsens och Koster valsens
militär orkestern Stockholm

Samma märke: En serenad på landet och Shegalåtar
och klackjärnsbalans. insj. Carl Lindström Norrköping.

Samma märke: (i grönt och lila.) Gästhambo och Full fart;
schottis. Lundbladska trion sjunger eller spelar.

Skiva Edison Bell i svart och guldbokstaver:

Malmklockan ljuder, och Bellmansjaas av Sven Rindö
National Jassband.

Husb. röst grön lila etikett. En lille reystedans och
Angelica, Ewald Brink moderne orkester.

Det är några stycken skivor, som jag kann hitta på.
Grammofonen var en vanlig, med stor grön hatt och
skädda, vid sidan hade stått en låda där man stoppede
femöringen.

och Johan Tolf, Hestkvarna berättar, han bodde i samma hus, som berättare Karl Svensson d.ö., på 1910 talet och han berättar ungefär lika: "Jag stälde ut träffen genom fönstret vid kyrktid på söndagarna, prästomgångs-
armen skulle ha möte, de varit stolta på de låra skrämdet och folk, det var så många att det ej var rummeligt, de stannade, de stannade utan för fönstret innan de gick in på armen, och hade lika roligt på de glada visorna som senare på predikanten. sen köpte även mina pojkar gramofon" —
En march var bland de första: "Alte Kameraden"

predanstående rätelse efter ber. Karl Svensson Hestkv. född 1872.

Johan Tolf hög dock för mig om "en stillingsvisan" se sid. 11.
"Varken denna, som lär vara så till den grad oanständig att den ej går att sjunga ens i slutet sällskap, eller melodien, som var gammal och utjästad har använts vid gramofoninspelning."

Den första som hade gramfon i
Lommarvuds trakten hette August Vall i Hagstugan.
Han hade bara ett öga. Då han förlorat det
andra, kom han hem och sa: "Nu djävlar
e jag enögd." Men gramfonen blev han
så förtjust i att han tog den med sig i skogen
då han högg ved, satte den på en stubbe.
Men Sönerna, hans, skaffade sig också
gramfoner, alla fem, ja fyra var det, men
det blev fem gramfoner. Ibland då
de var lite "leviga", tog de med sig
alla fem gramfonerna till skogen, och
satte dem på stubbarna och satte
full fräs på skivorna. Det var något
är på Hjugobalät. Grebben Vall var
lite originell och många historier
satte han i gång i socknen.